

Ruža: Planēta jābaro ar augiem

ILMĀRS RANDERS

Uz augu bāzes ražota "gaļa" un burgeru kotletes, kas gatavotas tikai no augu valsts sastāvdaļām, – tā jau ir realitāte, ko mūsdienās ASV izvēlas vegāni un pārtikas ražotāju ķēdes piedāvā turīgiem un zaļi domājošiem iedzīvotājiem. Taču eksperti prognozē, ka jau pārskatāmā nākotnē, lai pabarotu pārapsūto planētu, šo pašlaik dārgo vegānu pārtiku varēs atļauties tieši mazturīgie, bet šobrīd tradicionālos ēdienus no īstas gaļas un piena varēs nopirkt tikai bagātie. Par to, kādēļ šīs tendences nav nekāda zinātniskā fantastika, saruna ar lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības "LATRAPs" valdes priekšsēdētāju Edgaru Ružu.

"LATRAPs" no 12 Zemgales zemnieku kooperatīva, kas dibināts 2000. gadā, tagad ar gandrīz 1200 biedriem izaudzis par lielāko lauksaimniecības uzņēmumu Latvijā un nozīmīgu nozares spēlētāju reģionā. Kādi ir nākotnes izaicinājumi?

E. Ruža: "LATRAPs" pakalpojumu klāsts jau no paša sākuma principiāli balstās uz tām jomām, kas nepieciešamas biedru saimniecību apgādei un produkcijas realizācijai ar iespējami lielāku pievienoto vērtību. Viens no pēdējiem veikumiem ir sava graudu termināļa iegāde Rīgas brīvostas teritorijā, ko noslēdzām šā gada pavasarī. Tagad darba kārtībā ir augu proteīna rūpnīcas būvniecība Jelgavā ar plānoto pārstrādes jaudu 138 000 tonnu zirņu gadā. No zirņu proteīna koncentrāta jau tagad ražo dažādus pārtikas produktus, kas uzturvērtības un garšas ziņā spēj aizstāt pienu un gaļu. Mēs esam izpētījuši, ka šis koncentrāts pasaulē ir ļoti pieprasīts, tādēļ jau pirms vairākiem gadiem sākām attīstīt zirņu proteīna rūpnīcas projektu. Pagaidām šāda veida ražošanas pasaulē vēl neaug kā sēnes, jo pārstrādes tehnoloģijas ir dārgas, taču domājam, ka tā ir neizbēgama nākotne – viss liecina, ka jau 2050. gadā pasaulē iedzīvotāju skaits sasniegs 10 miljardus, bet planētai nav resursu, lai tik daudz cilvēku padarītu ar tradicionālo pārtiku. Cik zinu, ar zirņu proteīna rūpnīcu būsim pirmie Austrumāropā, un tā būs iespēja ieņemt savu nišu nākotnes superpārtikas tirgū, bet Latvijas lauksaimniekiem – papildu peļņas avots.

Kas ir tie "mēs" šāda līmeņa projekta izstrādē?

Pamatā "LATRAPs" iekšējie spēki, kooperatīva izpētes daļa, kas pastāvīgi meklē jaunus produktus un iespējas. Sadarbojamies ar Lauksaimniecības universitāti, Rīgas Tehnisko universitāti un citiem pētniekiem. Rūpnīcas pirmajai kārtai jāsāk strādāt 2023. gadā, bet pilnīgi to pabeigt, lai sasniegtu maksimālo pārstrādes jaudu, plānojam 2027. gadā. "LATRAPs" biedru atbalstošo lēmumu attīstīt šo projektu saņēmām 2019. gada rudenī. Plānojam, ka rūpnīcu

uzcelsim 70 miljonu eiro investīciju ietvaros.

Tehnoloģija ir izstrādāta un pārbaudīta. Testus un eksperimentālās partijas esam ieguvuši jau strādājošās Eiropas ražotnēs. Nonākot rūpnīcā, modernās tehnoloģijas zirņus sadala frakcijās. Galvenais produkts ir zirņu izolāts ar proteīna saturu virs 80%. Tas arī ir dārgākais produkts. Blakusprodukti ir ciete, šķiedrvielas, arī lopbarības proteīns. Rūpnīcā no zirņiem izvelk arī un izmanto pilnīgi visu, sākot ar apvalku un beidzot ar kodolu. Principā to pašu var izdarīt arī ar pupām, tādēļ tuvākajā laikā plānojam attīstīt arī šo augu pārstrādi. Tomēr zirņiem ir viena būtiska nianse – šī auga proteīna koncentrātam nav atklāts neviens alergēns. Laikā, kad cilvēki kļūst arvien alergiskāki, tā ir liela priekšrocība. Turklāt, no lauksaimniecības viedokļa, zirnis ir mūsu klimata augs! Neaudzējam to tikai tādēļ, ka mums nebija tirgus, kur pārdot.

Augu sekai tā sauktos zaļos hektārus ar zirņiem un pupām taču audzē visu laiku...

Šobrīd nepārstrādātu zirņu un pupu pārdošana ir diezgan sarežģīta. Vienīgais lielais tirgus ir Indija, kur patērē 90% no visa apjoma. Lielie audzētāji – Kanāda, Krievija, Ukraina, Francija, arī Lietuva – visi zirņus veda uz Indiju. Taču pirms četriem gadiem Indija izdomāja, ka pati attīstīs zirņu audzēšanu, un zirņu importam uzlika pamatīgu ievadmitu. Lielie audzētāji savas zirņu platības krasi samazināja. Pie mums tās ir saglabājušas iepriekšējā līmenī, bet šogad ir problēmas ar ražas novākšanu. Kad zirņi un pupas bija gatavi, sākās lietavas, tādēļ pupas daudziem saimniekiem joprojām stāv uz lauka un ir bēdīgā skatā. Pupas "LATRAPs" pārdod Ēģiptei, zirņus – Indijai, kur tos izmanto pārtikā, un svarīgs ir vizuālais izskats, lai nav kaitēkļu bojāti. Ja nav smuki kā šogad, uz galda nevar likt – cena lejā. Bet rūpnīcai skats nebūs svarīgs. Noplēš mizu, samāj zirni – vienalga, kādā krāsā bija.

Kopumā uz zirņu un pupu audzēšanu raugāties arī no "LATRAPs" darbības vides un

ILMĀRA RANDERA FOTO

Edgars Ruža turpina pilnveidoties, brīvajā laikā Latvijas austrumu pierobežā apmeklējot Laimes muzeju Indrā.

VĒSTIJUMI

Ar zirņu proteīna rūpnīcu būsim pirmie Austrumāropā.

Zaļais kurss lauksaimniecībā ir strupceļš.

ekoloģiskā viedokļa. Ir pilnīgi skaidrs, ka būs jāsamazina minerālmēsli lietošana. ES tagad pieprasa vismaz triju kultūraugu rotāciju un tūlīt prasīs arī ceturto, citādi noņems platību maksājumu atbalstu. Ar jauno projektu zemniekam sākām – klau, mums ir risinājums! Tauriņzieži – zirņi un pupas – ir vienīgās kultūras, kas dabiskā veidā piesaista slāpekli no atmosfēras. Ar savas rūpnīcas pārstrādes jaudu būtībā būsim uzbūvējuši apmēram 60 000 tonnu slāpekļa minerālmēsli rūpnīcu – apmēram tik daudz atmosfēras slāpekļa piesaistīs zirņi un pupas, ko audzēsim pārstrādei. Par šo apjomu mazāk slāpekļa minerālmēsli būs jāimportē no citām valstīm. Paņemot slāpekli no atmosfēras, zirņi pabaros sevi un vēl arī atstās nākamajā gadā kviešiem tajā pašā platībā.

Līdz ar to viens gads no četriem šajā platībā jau ir, kad industriāli ražoto slāpekli nelieto, un attiecīgi par 1/4 samazinās arī minerālmēsli lietošana visā saimniecībā. Tādā veidā kopējā bilancē būs mazāks minerālmēslojuma imports, attiecīgi CO₂ izmeši, to ražojot, transportējot utt. Tā ir jaunā saimniekošanas metode, ko cenšamies veicināt. Daudzi zemnieki ar tagadējām graudu cenām joprojām domā tā – slāpekli varu nopirkt, kas tad man! Kaisu un miglošu.

Tradicionālo dzīvi lielā mērā jau ir izmainījis kovids, priekšā Eiropas Zaļā kursa klimata neitralitātes mērķi, kas cilvēku dzīvošanas un saimniekošanas paradumus spiedīs mainīt vēl vairāk. Ziņas, ka jau pavisam drīz radikāli būs jāmainās arī pārtikai un die-

nišķajam uzturam, cilvēkus samulsinās pavisam...

Pasaulē šie koncepti jau ir gatavi. No zirņu proteīna koncentrāta var saražot gaļu, pienu vai kādu citu produktu. Princips tāds, ka, piemēram, zāli vai kādu citu augu nelaiž cauri lopam, kas 90% caur organismu izlaiž atkal ārā un tikai 10% lietderīgi patērē. Bet paņem zirni, sadala, uzreiz iegūstot 80% lietderīga olbaltumu un aminoskābju koncentrāta, no kā uztaisa gatavu pārtikas produktu, nelaižot nelietderīgi to cauri lopam.

Mazliet no zinātniskās fantastikas?

Nē, jo gaļa tās pašas aminoskābes vien ir – tikai ar mazliet citādu sastāvu. Pats ASV esmu ēdis vegānos burgerus "Impossible" un "Beyond Beef" negaļas burgeru ķēdēs. Tur jau ir šis divainais nākotnes ēdiens, ko pagaidām patērē pamatā vegāni un par paaugstinātu cenu. Vieni "gaļu" ražo no sojas, otri – no zirņiem. Burgera struktūra un arī krāsa tāda pati kā parastajā, arī smarža un garša, taču tur nav ne grama no dzīvnieku valsts. Tīrs augu valsts proteīnu un aminoskābju sajaukums, ko iegūst, izlaižot cauri ekstrūzijas procesam.

Izklausās drīzāk pēc kokskaidu granulu, nevis pārtikas ražošanas...

Pats process tiešām kaut kādā ziņā varētu būt salīdzināms. Labi saprotu, ka pašlaik ļoti daudziem šis nepavisam tālās nākotnes tendences izklausās kā fantāzijas. Taču cetur pasaulē šis bums jau ir parādījies pirms gadiem četriem pieciem un iet arvien plašumā. Nu, nav pasaulē tik daudz zemes, lai arvien pieaugošu iedzīvotāju skaitu pabarotu! Līdzšinējā "lopu tehnoloģija" ir ļoti neefektīva zemes izmantošanas ziņā, bet jaunās metodes paver iespējas, kā pabarot pasauli. Neatsakoties no lopkopības, kas paliks tiem, kuri to varēs atļauties – ļoti dārgu tradicionālo pienu un gaļu.

Ja runājam par Zaļo kursu attiecībā uz lauksaimniecību, uzskatu, ka tas tomēr ir zināmā mērā strupceļš – siena priekšā jau ir, tikai pagaidām visi izliekas, ka to neredz, un turpina populistiski skriet iekšā. Piemēram, labības tirgus šogad jau to parāda pavisam skaidri: kvieši biržā maksā 250–270 eiro, bet Ēģiptē, kas ir viens no lielākajiem labības importa tirgiem, kvieši tagad maksā jau līdz 400 dolāriem tonnā! Viņi to vienkārši nevar atļauties. Kādas ir sekas? Bads, nemieri, emigrācija.

Jebkādas laika apstākļu izmaiņas pārtikas ražošanu ietekmē ļoti tieši. Te mums jāsaliek kopā: klimats un lauksaimniecība, kas mūs baro.

Turpinājums 6. lpp.